

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ З ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ ЄС ТА США

RELATIONSHIP OF CIVIL LAW OF UKRAINE WITH THE LEGAL SYSTEMS OF THE EU AND THE USA

Комарницька І.І., д.ю.н. професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Національний університет «Львівська політехніка»

Нємцев А.І., студент III курсу
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття присвячена висвітленню теоретико-методологічних проблем цивільного права України, адже цивільне право є фундаментальною галуззю національної правової системи, яка визначає правовий статус учасників цивільних правовідносин, регулює майнові та особисті немайнові відносини, забезпечує правову охорону прав і свобод громадян. Воно охоплює значний спектр правовідносин, від договорів й зобов'язань до питань власності, спадщини, інтелектуальної власності та захисту прав споживачів. Особливої уваги заслуговує співвідношення українського цивільного права з міжнародними правовими системами, зокрема правовими системами Європейського Союзу та США.

Цивільне право відіграє важливу роль у процесі інтеграції країни до європейської правової спільноти. Україна, на основі Угоди про асоціацію з ЄС, активно адаптує своє законодавство до *acquis communautaire* – сукупності норм і принципів права Європейського Союзу. Це стосується, зокрема, таких сфер як захист прав споживачів, охорона інтелектуальної власності, правове регулювання господарських відносин, а також судова реформа. Вплив європейського права на цивільне законодавство України відображається в тому, що норми українського права повинні відповідати основним принципам права ЄС, серед яких: принципи верховенства права, свободи, демократії, поваги прав людини і основних свобод, принцип правової держави, правової визначеності, спеціальні принципи права та загальні принципи права. Це сприяє підвищенню правової захищеності громадян України на міжнародному рівні та полегшує економічну співпрацю між Україною та країнами-членами ЄС.

Цивільне право США, порівняно з європейським, базується на загальному праві, яке має інший методологічний підхід до регулювання цивільних правовідносин. Основними джерелами права в США є судові прецеденти та законодавчі акти, а важливу роль у правовій системі відіграють суди, які своїми рішеннями формують правові норми. Для українського цивільного права, яке базується на романо-германській правовій традиції, такий підхід є певною мірою новим, однак відбувається взаємний вплив правових систем. У США велика увага приділяється захисту приватної власності, правовому регулюванню корпоративних відносин, а також захисту прав споживачів, що є важливими аспектами і для українського права.

Співвідношення цивільного права України з правовими системами ЄС та США демонструє прагнення України інтегруватися у світову правову спільноту, застосовуючи кращі правові практики та стандарти, що підвищує ефективність правового регулювання у внутрішньодержавних і міжнародних відносинах. Це також сприяє розвитку правової системи України в умовах глобалізації, коли взаємодія з іншими правовими системами стає необхідною для забезпечення прав і свобод громадян на належному рівні.

Ключові слова: цивільне право України, міжнародні правові системи, ЄС, США, правова інтеграція, захист прав, глобалізація.

The article is devoted to highlighting the theoretical and methodological problems of civil law of Ukraine, because civil law is a fundamental branch of the national legal system, which determines the legal status of participants in civil legal relations, regulates property and personal non-property relations, ensures legal protection of the rights and freedoms of citizens. It covers a significant range of legal relations, from contracts and obligations to issues of property, inheritance, intellectual property and consumer protection. The correlation of Ukrainian civil law with international legal systems, in particular the legal systems of the European Union and the USA, deserves special attention.

Civil law plays an important role in the process of the country's integration into the European legal community. Ukraine, on the basis of the Association Agreement with the EU, is actively adapting its legislation to the *acquis communautaire* - a set of norms and principles of European Union law. This applies, in particular, to such areas as consumer protection, intellectual property protection, legal regulation of economic relations, as well as judicial reform. The influence of European law on the civil legislation of Ukraine is reflected in the fact that the norms of Ukrainian law must comply with the basic principles of EU law, including: the principles of the rule of law, freedom, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms, the principle of a state governed by law, legal certainty, special principles of law and general principles of law. This contributes to increasing the legal protection of Ukrainian citizens at the international level and facilitates economic cooperation between Ukraine and the EU member states.

US civil law, compared to European law, is based on common law, which has a different methodological approach to regulating civil legal relations. The main sources of law in the US are judicial precedents and legislative acts, and an important role in the legal system is played by courts, which form legal norms with their decisions. For Ukrainian civil law, which is based on the Romano-Germanic legal tradition, such an approach is to some extent new, but there is a mutual influence of legal systems. In the USA, great attention is paid to the protection of private property, legal regulation of corporate relations, as well as the protection of consumer rights, which are important aspects for Ukrainian law as well.

The correlation of Ukrainian civil law with the legal systems of the EU and the USA demonstrates Ukraine's desire to integrate into the world legal community, applying the best legal practices and standards, which increases the effectiveness of legal regulation in domestic and international relations. This also contributes to the development of the Ukrainian legal system in the context of globalization, when interaction with other legal systems becomes necessary to ensure the rights and freedoms of citizens at the proper level.

Key words: Ukrainian civil law, international legal systems, EU, USA, legal integration, protection of rights, globalization.

Проблема співвідношення цивільного права України з міжнародними правовими системами ЄС та США полягає в необхідності порівняння національного законодавства з міжнародними стандартами. Українське цивільне право, базоване на романо-германській правовій тради-

ції, стикається з викликами адаптації до правових норм ЄС, які мають інші принципи та регулювання, а також із відмінним підходом англосаксонської правової системи США. Це вимагає глибокого реформування правової системи для забезпечення конкурентоздатності, правової

визначеності та ефективного захисту прав громадян на міжнародному рівні.

Цивільне право України є однією з ключових галузей національної правової системи, яка регулює майнові та особисті немайнові відносини між фізичними і юридичними особами. Воно засноване на принципах рівності, свободи договору, недоторканності власності, справедливості та добросовісності. Ці принципи забезпечують правову основу для врегулювання різноманітних відносин у суспільстві, охорону приватних інтересів та стабільність правових відносин. Структура цивільного права в Україні включає норми, що регулюють права власності, зобов'язання, спадкування, інтелектуальну власність, захист прав споживачів тощо [1].

Цивільне право України належить до романо-германської правової традиції, яка базується на кодифікованих нормативно-правових актах. У порівнянні з англосаксонською системою, що ґрунтується на судових прецедентах, романо-германська традиція надає перевагу законам як основному джерелу права. Це робить правову систему більш передбачуваною, однак водночас може обмежувати гнучкість у розгляді індивідуальних справ. В Україні важливу роль відіграє Цивільний кодекс, який визначає основні засади регулювання правовідносин і забезпечує правовий захист для учасників цих відносин.

У сучасних умовах цивільне право України стикається з низкою викликів. Зокрема, інтеграція країни до світової правової спільноти та співпраця з Європейським Союзом вимагають адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів. Це включає аналіз співвідношення правових норм, зокрема в таких сферах, як захист прав споживачів, інтелектуальна власність та корпоративні відносини. Крім того, розвиток нових технологій, цифрової економіки та міжнародної торгівлі вимагає постійного вдосконалення цивільного законодавства для ефективного захисту прав учасників правовідносин на національному та міжнародному рівнях [2].

Співвідношення цивільного права України з правовою системою Європейського Союзу є важливим процесом, що відображає прагнення країни інтегруватися до європейського правового простору. Вплив *acquis communautaire* – сукупності норм і принципів, що діють в рамках ЄС, є ключовим аспектом цього процесу. Україна зобов'язалася поступово адаптувати своє законодавство відповідно до цих стандартів у рамках Угоди про асоціацію з ЄС. Це стосується, зокрема, сфери цивільного права, яка має бути приведена у відповідність до принципів правової визначеності, верховенства права та захисту основних прав і свобод громадян. Важливими аспектами цієї адаптації є норми, що регулюють майнові та договірні відносини, захист прав споживачів, інтелектуальну власність та корпоративне право, які мають відповідати вимогам європейського законодавства.

Одним із найважливіших напрямків розвитку цивільного права є адаптація українського законодавства у сфері захисту прав споживачів. ЄС має високі стандарти щодо захисту прав покупців, і Україна працює над тим, щоб забезпечити аналогічний рівень захисту. Це включає регулювання питань якості товарів та послуг, прав на відшкодування збитків у разі порушення умов договору, прозорість інформації для споживачів, а також захист від недобросовісної реклами. Також важливим є питання інтелектуальної власності, де українське право вже здійснило низку кроків для приведення у відповідність із європейськими стандартами. Це стосується охорони авторських прав, торгових марок, патентів та інших об'єктів інтелектуальної власності, що сприяє розвитку інновацій та захисту економічних інтересів громадян і бізнесу [3].

Договірне право також є важливою сферою адаптації, оскільки українська система має забезпечити відповідність сучасним вимогам європейського ринку. Принцип свободи

договору, важливий як для ЄС, так і для України, має бути поєднаний із чіткими правовими рамками для запобігання зловживанням та забезпечення справедливості у договірних відносинах. У цьому контексті ключовим є розвиток законодавства щодо електронних угод і цифрових контрактів, що має забезпечити більшу гнучкість та ефективність у регулюванні економічних відносин.

Однак розвиток українського цивільного права у порівнянні з правовою системою ЄС має і свої проблеми. Однією з головних перешкод є складність інтеграції європейських норм у національне законодавство, яке ще зберігає певні риси старої радянської правової системи. Необхідність проведення значних реформ у судовій системі та адміністративному управлінні є одним із ключових викликів для забезпечення ефективної імплементації європейських стандартів. Інша проблема полягає у тому, що правова культура та практика в Україні ще не повністю відповідають європейським нормам, і зміни потребують часу та зусиль з боку законодавців, судів та правової спільноти.

Незважаючи на ці труднощі, перспективи розвитку цивільного законодавства України залишаються позитивними. Вона сприяє не лише підвищенню стандартів захисту прав громадян, але й зміцненню економічних та правових зв'язків між Україною та ЄС. Впровадження європейських правових норм покращує інвестиційний клімат в Україні, оскільки іноземні інвестори отримують більше правових гарантій. Це, у свою чергу, сприяє економічному зростанню та соціальному розвитку країни, наближаючи Україну до членства в Європейському Союзі [4].

Цивільне право України, як частина романо-германської правової традиції, суттєво відрізняється від правової системи США, яка базується на загальному праві (*common law*). Основною відмінністю є те, що в українській системі джерелом права є кодифіковані закони, тоді як в США значну роль відіграють судові прецеденти, тобто рішення судів у конкретних справах стають нормами права. Це надає американському праву більшої гнучкості та здатності швидше реагувати на зміни в суспільстві. Водночас українська правова система, маючи чітко встановлені законодавчі рамки, забезпечує більшу передбачуваність і стабільність у застосуванні правових норм. Це дозволяє учасникам правовідносин чіткіше розуміти свої права та обов'язки, хоча й може обмежувати можливості судів щодо індивідуального підходу до кожної справи.

Вплив американських правових практик на українське законодавство є досить помітним у процесі реформ, особливо в контексті судової системи та корпоративного права. Серед найбільш помітних прикладів впливу є запозичення американських принципів корпоративного управління, де акцент робиться на захисті прав акціонерів, прозорості діяльності компаній та врегулюванні конфліктів інтересів. Також вплив американського права проявляється у підходах до захисту прав споживачів, де законодавство США часто використовують як приклад у питаннях відповідальності за недобросовісну рекламу та дефектні продукти. Особливої уваги заслуговує судова практика США, яка впливає на розвиток концепції судових позовів у сфері цивільного права в Україні, зокрема через інститути групових позовів та механізмів врегулювання спорів [5].

Можливість імплементації елементів англосаксонської правової системи в Україні є реалістичною, але обмеженою через відмінності правових культур. Наприклад, запровадження елементів судових прецедентів, хоча й розглядається як позитивний крок у напрямку підвищення гнучкості українського права, стикається з перешкодами, оскільки судді в Україні здебільшого не мають досвіду прийняття рішень, які могли б слугувати джерелом права. Проте, можливе запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів, таких як медіація або арбітраж, що широко застосовуються в США, може позитивно впли-

нути на українську правову систему. Це сприяло б розвантаженню судів та підвищенню ефективності вирішення правових конфліктів [6].

Водночас, повна імплементація американської моделі права в Україні не є доцільною через різницю в історичному та соціальному розвитку правових систем. Українське право, яке вже має міцні основи в рамках романо-германської правової традиції, може вибірково запозичувати окремі елементи англосаксонської моделі. Наприклад, розвиток інституту права на відшкодування моральної шкоди або посилення ролі суддів у прийнятті інноваційних рішень є потенційно корисними напрямками для модернізації українського права. Проте для ефективної імплементації цих елементів необхідно провести значну кількість реформ, включаючи зміни у підготовці юристів, правову культуру та інституційні механізми.

Виходячи з наведеного в статті, можна зробити наступний висновок, що сфера цивільного права України має похідний характер від процесів у світі. Вона виявляється у створенні наднаціонального цивільного права, що є наслідком дії процесуальних механізмів та її взаємодії у подальшому з національною системою цивільного права. Особливість та роль цих перетворень полягає в уніфікації цивільного права за для забезпечення його ефективності у межах ЄС та США. Ґрунтуючись на вищесказаному, можна стверджувати, що адоптація цивільного права України надасть позитивний вплив, що призведе до законодавчого вдосконалення цивільного права. Україні як частині Європи у світлі майбутнього членства в ЄС необхідно запозичувати передовий досвід, не втрачаючи при цьому переваг національної системи цивільного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна характеристика цивільного права. URL: <https://naurok.com.ua/lekciya-na-temu-zagalna-harakteristika-civilnogo-prava-280-623.html>. (дата звернення 20.09.2024).
2. Цивільне право України. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/46-Civilne_pravo_Mazur.pdf. (дата звернення 20.09.2024).
3. Цивільне та торгівельне право зарубіжних країн. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/20170203/11.1.pdf>. (дата звернення 21.09.2024).
4. Порівняльне правознавство. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Петришин-ред.-Порівняльне-правознавство.pdf> (дата звернення 21.09.2024).
5. Цивільне право України. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf> (дата звернення 18.09.2024).
6. Цивільне право як сфера приватного права України. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/private/private_1-13/Maydanyk2-en_1_13/. (дата звернення 20.09.2024).